

Tratat de descompunere

Traducere din franceză de
IRINA MAVRODIN

CUPRINS

TRATAT DE DESCOMPUNERE / 7

Genealogia fanatismului. Antiprofetul. În cimitirul definițiilor. Civilizație și frivolitate. Să dispari întru Dumnezeu. Variațiuni pe tema morții. La marginea clipelor. Dezarticularea timpului. Superba inutilitate. Exegeza decăderii. Coaliție împotriva morții. Supremația adjectivului. Diavolul liniștit. Plimbare pe circumferință. Duminicile vieții. Demisie. Animalul indirect. Cheia puterii noastre de a îndura. Anulare prin izbăvire. Veninul abstract. Conștiința nefericirii. Gândirea prin interjecție. Apoteoza vagului. Singurătatea – schismă a inimii. Gânditori ai amurgului. Resursele autodistrugerii. Îngerii reacționari. Grijă de a fi decent. Gama vidului. În anumite dimineți. Harnica nefericire. Imunitate împotriva renunțării. Echilibrul lumii. Despărțirea de filozofie. De la sfânt la cinic. Întoarcerea la elemente. Subterfugii. Cedarea în fața nopții. Întorcând spatele timpului. Dublul chip al libertății. Surmenaj prin vise. Trădătorul-model. Într-una din mansardele pământului. Oroarea imprecisă. Dogmele inconștiente. Dualitate. Renegatul. Umbra viitoare. Floarea ideilor fixe. „Câinele ceresc”. Echivocul geniului. Idolatria nefericirii. Demonul. Deriziunea unei „vieți noi”. Întreitul impas. Cosmogonia dorinței. Interpretarea faptelor. Viața fără obiect. Acedia. Fărădelegile curajului și ale fricii. Trezirea din beție. Itinerarul urii. „La perduta gente”. Istorie și cuvânt. Filozofie și prostituție. Obsesia esențialului. Fericirea epigonilor. Ultima îndrăzneală. Efigia ratatului. Condițiile tragediei.

Minciuna imanentă. Ivirea conștiinței. Aroganța rugăciunii. Lypemania. Blestemul zilei. Apărarea corupției. Universul demodat. Omul mâncat de cari.

GÂNDITORUL DE OCAZIE / 119

Gânditorul de ocazie. Foloasele debilității. Parazitul poezilor. Tribulațiile unui metec. Plictisul cuceritorilor. Muzică și scepticism. Automatul. Despre melancolie. Pofta de a fi primul. Locul săracului.

CHIPURILE DECADENȚEI / 137

SFINȚENIA ȘI STRÂMBĂTURILE ABSOLUTULUI / 155

Refuzul de a procrea. Estetul hagiograf. Discipolul sfințelor. Înțelepciune și sfințenie. Femeia și absolutul. Spania. Isteria veșniciei. Etapele orgoliului. Cer și igienă. Despre anumite singurătăți. Oscilație. Sfințenia ca amenințare. Crucea înclinată. Teologie. Animalul metafizic. Geneza tristeții. Divagații într-o mănăstire. Exercițiu de nesupunere.

DECORUL CUNOAȘTERII / 177

ABDICĂRI / 185

Funia. Dedesubturile unei obsesii. Epitaf. Secularizarea lacrimilor. Fluctuațiile voinței. Teoria bunătății. Partea lucrurilor. Minunile viciului. Corupătorul. Arhitectul cavernelor. Disciplina atoniei. Uzura supremă. La înmormântarea dorinței. Decepția de nezdruncinat. Taina moralistilor. Fantezie monahală. În cinstea nebuniei. Eroii mei. Cei săraci cu duhul. Mizeria: un excitant al minții. Invocație către insomnie. Profilul celui rău. Vederi asupra toleranței. Filozofie vestimentară. Printre râioși. Despre un antreprenor de idei. Adevărurile temperamentului. Jupuitul de viu. Împotriva sinelui. Restaurarea unui cult. Noi, trogloditiții... Fizionomia unui eșec. Procesiunea suboamenilor. Quousque eadem?

GENEALOGIA FANATISMULUI

În sine, orice idee este neutră, sau ar trebui să fie; dar omul o însuflețește, proiectându-și în ea flacăra și nebunia; impură, preschimbată în credință, ea se inserează în timp, capătă chip de eveniment: are loc astfel trecerea de la logică la epilepsie... Așa se nasc ideologiile, doctrinele, și farsele însângerate.

Idolatri din instinct, convertim în absolut obiectele viselor și intereselor noastre. Istoria nu este decât o defilare de false Absoluturi, o succesiune de temple înălțate unor pretexte, o înjosire a spiritului în fața Improbabilului. Chiar când se îndepărtează de religie, omul îi rămâne aservit; străduindu-se din răspuțeri să făurească simulacre de zei, el îi adoptă apoi cu febrilitate: nevoia lui de ficțiune, de mitologie triumfă împotriva evidenței și a ridicolului. Puterea sa de a adora este răspunzătoare de toate crimele sale: cel care iubește peste măsură un zeu îi constrânge și pe ceilalți să-l iubească, și îi extermină dacă refuză. Orice intoleranță, orice intransigență ideologică sau prozelitism dezvăluie fondul bestial al entuziasmului. Când omul își pierde *facultatea de a fi indiferent*, el devine un asasin virtual; iar dacă își transformă ideea în zeu, consecințele sunt incalculabile. Nu ucidem decât în numele unui zeu sau al simulacrelor sale: excesele suscitade de zeița Rațiune, de ideea

de națiune, de clasă sau de rasă se înrudesce cu cele ale Inchiziției sau ale Reformei. Epocile de fervoare sunt pline de fapte sângeroase: sfânta Tereza nu putea fi decât contemporană cu autodafeurile, iar Luther cu masacrarea țăranilor. În crizele mistice, gemetele victimelor sunt paralele cu gemetele extazului... Spânzurători, temnițe, ocne nu prosperă decât la umbra unei credințe – a nevoii de a crede care a infestat pentru totdeauna spiritul. Diavolul pare cu totul șters pe lângă cel care *dispune* de un adevăr, de adevărul *lui*. Suntem nedreți față de oameni ca Nero, ca Tiberiu: ei nu au inventat conceptul de *eretic*; nu au fost decât niște visători degenerați care se desfătau privind masacrele. Adevărații criminali sunt cei care stabilesc o ortodoxie în planul religios sau politic, cei care disting între credincios și schismatic.

Când refuzi să admiți că ideile pot fi schimbate între ele, sângele curge... Sub hotărârile ferme se înalță un pumnal; ochii înflăcărați prevestesc crima. Niciodată spiritul șovăitor, atins de hamletism, nu a fost primejdios: principiul răului rezidă în tensiunea voinței, în inaptitudinea pentru pacea desăvârșită, în megalomania prometeiană a unei rase îmbuibate de ideal care explodează sub presiunea convingerilor și care, pentru că a batjocorit îndoiala și lenea – vicii mai nobile decât toate virtuțile sale –, a apucat-o pe calea pierzării, a istoriei, amestec indecent de banalitate și apocalips... Certitudinile sunt aici nenumărate: înlăturați-le, înlăturați mai ales consecințele lor: veți reconstitui astfel paradisul. Ce altceva este Căderea, decât urmărirea unui adevăr și siguranța de a-l fi găsit, pasiunea pentru o dogmă, statornicirea într-o dogmă? De aici rezultă fanatismul – tară capitală, care îi dă omului gustul eficacității, al profeției, al terorii – lepră lirică prin care molipsește sufletele, le supune, le sfărâmă sau le exaltă...

Nu i se sustrag decât scepticii (sau leneșii și esteții),

pentru că ei nu *propun* nimic, pentru că – adevărați binefăcători ai umanității – ei îi nimicesc prejudecățile și-i analizează delirul. Mă simt mai *în siguranță* lângă un Pyrrhon decât lângă un sfânt Paul, pentru bunul motiv că o înțelepciune ce rostește cuvinte de duh este mai blândă decât o sfințenie dezlănțuită. Într-un spirit arzător regăsești un animal de pradă deghizat; niciodată nu te poți feri îndeajuns de ghearele unui profet... Depărtați-vă de el când înalță vocea, chiar în numele cerului, al cetății sau al altor pretexte: satir al singurătății voastre, el nu vă iartă că trăiți *dincoace* de adevărurile și mâniile sale; isteria sa, bunul său, el vrea să vi-l împărtășească, să vi-l impună și să vă desfigureze. O ființă posedată de o convingere și care nu caută să o comunice celorlalți e un fenomen străin pământului, unde obsesia mântuirii face viața de nerespirat. Priviți în jurul vostru: pretutindeni – larve care predică; fiecare instituție este purtătoarea unei misiuni; primăriile își au absolutul lor, ca și templele; administrația, cu regulamentele sale – o metafizică pentru maimuțe... Toți se străduiesc să îmbunătățească viața tuturor: chiar cerșetorii, chiar bolnavii incurabili aspiră la aceasta: trotuarele lumii și spitalele sunt pline de reformatori. Dorința de a deveni un izvor de *evenimente* acționează asupra fiecăruia ca o dezordine mentală sau ca un blessem voit. Societatea – un infern de mântuitori! Diogene, cu lampa sa, căuta un *indiferent*...

Îmi este de ajuns să aud pe cineva vorbind sincer despre ideal, viitor, filozofie, să-l aud spunând „noi” cu o inflexiune sigură a vocii, invocându-i pe „ceilalți” și socotindu-se interpretul lor – ca să-l consider dușmanul meu. Văd în el un tiran ratat, un călău aproximativ, la fel de vrednic de ură ca și tiranii, ca și călăii de mare clasă. Fiindcă orice credință exercită o formă de teroare, cu atât mai înspăimântătoare cu cât agenții ei sunt cei „puri”. Nu avem încredere în vicleni, în

șmecheri, în farsori; totuși lor nu le putem imputa nici una din marile convulsii ale istoriei; necrezând în nimic, ei nu-ți scotocesc prin inimă sau prin gândurile cele mai ascunse; te lasă pradă nepăsării, deznădejdiei sau inutilității tale; omenirea le datorează cele câteva clipe de prosperitate pe care le-a cunoscut: ei sunt cei care salvează popoarele chinuite de fanatici și nimicite de „idealiști”. Lipsiți de orice doctrină, nu au decât capricii și interese, vicii tolerante, de nenumărate ori mai suportabile decât ravagiile pricinuite de despotismul cu principii; căci toate relele vieții vin dintr-o „concepție de viață”. Un om politic desăvârșit ar trebui să-i aprofundeze pe vechii sofști și să ia lecții de canto; – și de corupție...

Fanaticul, în schimb, este incoruptibil: dacă, pentru o idee, ucide, el poate la fel de bine să se lase ucis pentru ea; în amândouă cazurile, tiran sau martir, este un monstru. Nu există ființe mai primejdioase decât cele care au suferit pentru o credință: marii persecutori se recrutaază printre martirii cărora nu li s-a tăiat capul. Sufărința nu numai că nu micșorează pofta de putere, dar o ațâță; de aceea spiritul se simte mai la largul său în preajma unui fanfaron decât în cea a unui martir; și nimic nu-i repugnă mai mult decât spectacolul în care se moare pentru o idee... Sătul de sublim și de măcel, el visează la un plictis provincial *la scară universală*, la o Istorie atât de stagnantă, încât îndoiala s-ar desena ca un eveniment, și speranța ca o calamitate...

ANTIPROFETUL

În orice om dormitează un profet, și când acesta se trezește, în lume răul mai crește puțin...

Nebunia de a predica este atât de înrădăcinată în noi, încât ea fâșnește din adâncimi necunoscute instinctului

de conservare. Fiecare își așteaptă clipa, pentru a propune ceva: orice. Avem o voce: asta ajunge. Plătim scump faptul de a nu fi nici surzi și nici muți...

De la gunoieri la snobi, toți își cheltuiesc generozitatea criminală, toți împart rețete de fericire, toți vor să călăuzească pașii tuturor: viața în comun devine de neîndurat, iar viața cu sine însuși – și mai intolerabilă: când nu intervii în treburile altora, ești atât de neliniștit în privința alor tale, încât îți convertești „eul” în religie, sau, apostol de-a-ndoaselea, îl negi: suntem victimele jocului universal...

Bogăția soluțiilor ce se propun aspectelor existenței nu este egalată decât de nimicnicia lor. Istoria: manufactură de idealuri..., mitologie lunatică, frenezie a hoardelor și a singuraticilor..., refuz de a privi realitatea ca atare, teribilă sete de ficțiuni...

Izvorul faptelor noastre rezidă într-o pornire inconștientă de a ne considera centrul, rațiunea și rezultatul ultim al timpului. Reflexele noastre și orgoliul din noi transformă în planetă pătatică de carne și de conștiință care suntem. Dacă am avea simțul corect al poziției noastre în lume, dacă *a compara* ar fi inseparabil de *a trăi*, revelația prezenței noastre infime ne-ar zdrobi. Dar să trăiești înseamnă să fii orb cu privire la propriile-ți dimensiuni...

Dacă toate faptele noastre – de la respirație și până la întemeierea de împărății sau de sisteme metafizice – derivă dintr-o iluzie despre importanța noastră, cu atât mai adevărat e acest lucru în ce privește instinctul profetic. Cine, având viziunea exactă a nimicniciei sale, ar încerca să fie eficace și să se propună ca mântuitor?

Nostalgie a unei lumi fără „ideal”, a unei agonii fără doctrină, a unei eternități fără viață... Paradisul... Dar n-am putea exista nici măcar o secundă fără să ne amăgim: în fiecare dintre noi, profet este grăuntele de nebunie care ne face să propășim în vidul nostru.

Omul în chip ideal lucid, deci în chip ideal *normal*, nu ar trebui să recurgă la nimic altceva în afara *nimicului* care este în el... Mi-l închipui spunând: „Rupt de scop, de toate scopurile, nu păstrez din dorințele și din amărăciunile mele decât formulele lor. Rezistând ispitei de a trage o concluzie, am învins spiritul, așa cum am învins și viața, din oroarea de a căuta în ea o soluție. Spectacolul omului – ce lucru scârbavnic! Iubirea – o întâlnire între două salive... Toate sentimentele își trag absolutul din mizeria glandelor. Nobilă e doar negarea existenței, nobil e doar surâsul ce plutește peste peisaje nimicite.”

(Odinioară aveam un „eu”; acum nu mai sunt decât un obiect... Mă îndop cu toate drogurile singurătății; cele ale lumii au fost prea slabe pentru a izbuti să mă facă s-o uit. Ucigând profetul din mine, cum aș mai putea avea un loc printre oameni?)

ÎN CIMITIRUL DEFINIȚIILOR

Avem oare temeii să ne închipuim un gânditor care să exclare: „Totul e de-acum pentru mine fără obiect, căci am dat definițiile tuturor lucrurilor”? Și dacă am putea să ni-l închipuim, cum să-l situăm în durată?

Îndurăm cu atât mai bine ceea ce ne înconjoară, cu cât îi dăm un nume – și trecem mai departe. Dar a cuprinde un lucru într-o definiție, oricât de arbitrară, și cu atât mai gravă cu cât este mai arbitrară, de vreme ce sufletul o ia astfel înaintea cunoașterii – înseamnă să-l refuzi, să-l transformi în ceva insipid și de prisos, să-l nimicești. Spiritul trândav și absent – și care nu se integrează lumii decât prin mijlocirea somnului – nu se poate exercita decât lărgind numele lucrurilor, golindu-le și înlocuindu-le prin formule. Apoi evolu-

ează pe ruinele lor; orice senzație dispare; nu mai rămân decât amintiri. Sub fiecare formulă zace un cadavru: ființa sau obiectul mor sub pretextul căruia i-au dat loc. Este desfrâul frivol și funebru al spiritului. Și acest spirit s-a risipit în ceea ce el a numit și a circumscris. Îndrăgostit de vocabule, ura misterul tăcerilor grele, făcându-le ușoare și pure: ușurat și purificat de toate, a devenit și el ușor și pur. Viciul de a defini a făcut din el un asasin grațios și o victimă discretă.

Și astfel s-a șters pata pe care sufletul o întindea pe spirit, singura care îi amintea acestuia că este viu.

CIVILIZAȚIE ȘI FRIVOLITATE

Cum am suporta uriașa cantitate și profunzimea frustră a operelor și a capodoperelor, dacă spirite imper tinente și admirabile n-ar fi adăugat texturii lor franjurii disprețului subtil și ai ironiilor spontane? Și cum am putea îndura codurile, moravurile, paragrafele inimii, pe care inerția și buna-cuviință le-au suprapus peste viciile inteligente și ușurate, dacă nu ar exista aceste ființe vesele pe care rafinamentul le situează în vârful și totodată la marginea societății?

Trebuie să le fim recunoscători civilizațiilor care nu au abuzat de seriozitate, care s-au jucat cu valorile și s-au desfătat zămislindu-le și nimicindu-le. Cunoaștem oare în afara civilizației grecești și a celei franceze o demonstrație mai lucid glumeață a neantului elegant al lucrurilor? Secolul lui Alcibiade și secolul al XVIII-lea francez sunt două surse de consolare. În timp ce celelalte civilizații au putut gusta doar în ultimul lor stadiu, odată cu dizolvarea unui întreg sistem de credințe și de moravuri, din exercițiul sprinten care dă vieții o

savoare de inutilitate – aceste două secole au cunoscut plictisul nepăsător la toate și permeabil la orice, în deplina lor maturitate, în deplina stăpânire a forțelor și a viitorului lor. Există oare un simbol mai bun decât cel reprezentat de doamna du Deffand, bătrână, oarbă și clarvăzătoare, care, în timp ce urăște viața, gustă totuși plăcerile amărăciunii?

Nimeni nu ajunge de la bun început la frivolitate. Este un privilegiu și o artă; e căutarea superficialului de către cei care, dându-și seama de imposibilitatea oricărei certitudini, sunt dezgustați; este fuga departe de abisuri, care, fiind în mod firesc fără de fund, nu pot duce nicăieri.

Rămân totuși aparențele: de ce nu le-am înălța până la nivelul unui *stil*? Astfel poate fi definită orice epocă inteligentă. Omul ajunge să găsească mai mult farmec în expresie decât în sufletul care o poartă, în grație decât în intuiție; emoția însăși devine șlefuită. Fiiința abandonată sieși, fără nici o prejudecată de eleganță, este un monstru; ea nu găsește în sine decât zone obscure, unde, iminente, dau târcoale teroarea și negația. Să știi, prin întreaga-ți vitalitate, că mori, și să nu poți ascunde asta, este un act de barbarie. Orice filozofie *sinceră* neagă titlurile de glorie ale civilizației, a cărei funcție constă în a ne îndulci tainele și în a le travesti în efecte căutate. Astfel, frivolitatea este antidotul cel mai eficace pentru răul de a fi ceea ce suntem: prin ea înșelăm lumea și ascundem caracterul indecent al profunzimilor noastre. Fără artificiile ei, cum să nu roșești că ai un suflet? Ce infern sunt pentru ceilalți singurătățile noastre epidermice! Dar tot pentru ei, și uneori pentru noi înșine, ne inventăm aparențele...